

UNGDOMSBROTTLIGHETEN I SVERIGE

Olle Westlund och Anna Frenzel

Sammanfattning

I detta kapitel redogörs för hur vanligt det är att ungdomar i Sverige begår brott och blir utsatta för brott, samt vad reaktionerna blir från rättsväsendets sida för de ungdomar som begår brott. Tidigare studier har visat på att brottsligheten bland ungdomar totalt sett minskat mellan 1990- och 2000-talet. Detta hänger huvudsakligen samman med att allt färre unga begår stöldrelaterade brott. Även delaktighet i grövre våld verkar ha minskat bland ungdomar. Resultaten visar även på bibehållna nivåer av andelen personer i åldern 15–20 år som misstänkts för deltagande i skadegörelse- och våldsbrott, medan en ökning skett gällande narkotikabrott.

Även utsattheten för brott bland ungdomar har enligt olika självrapporteringsstudier minskat. Enligt NTU minskade andelen personer i åldern 16–19 år som utsatts för brott mot person under perioden 2005–2015. Minskningen gäller framför allt utsatthet för misshandel. En minskning av utsatthet för våld syns även i Statistiska centralbyråns undersökningar av levnadsförhållanden (ULF), som pekar på att utsattheten för hot eller våld på allmänna platser minskat sedan 2007.

Antalet lagföringar för brott mot förmögenhet har i förhållande till ungdomspopulationens storlek mer än halverats sedan 1995. Bland ungdomar i åldern 18–20 år låg den totala lagföringsnivån på en relativt stabil nivå under perioden 2000–2012, för att därefter minska något. Samtidigt har lagföringar avseende förmögenhetsbrott minskat kraftigt i förhållande till antalet ungdomar i denna åldersgrupp. Ifråga om narkotikabrott pekar statistiken emellertid på en ökning av lagförda 18–20-åringar sedan 1995, och av 15–17-åringar sedan mitten av 2000-talet.

Bland 15–17-åringar som döms i domstol har påföljden ungdomsvård ökat successivt sedan ungdomspåföljdsreformen 2007, medan ungdomstjänst som då infördes som enskild påföljd har minskat. Dessa två påföljder är nu lika vanliga och utgör också de vanligaste påföljderna vid domslut. Användningen av böter (genom dom eller strafföreläggande) och åtalsunderlåtelse har legat oförändrad sedan 2007 för denna åldersgrupp. Bland 18–20-åringar har förändringarna sedan

2007 istället bestått i en ökad användning av böter och en minskning av påföljdstyperna skyddstillsyn och villkorlig dom. Dessa är också de två dominerande påföljderna vid domslut.

Med strategiska brott avses vissa brott som indikerar särskilt hög risk för återfall i brottslighet. År 2013 utgjordes de strategiska brotten av rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel samt brott mot allmän verksamhet (främst i form av övergrepp i rättsak samt hot och våld mot tjänsteman). Bland 15–17 åringar som i sin debut lagförs för rån återfaller mer än hälften i tre eller fler nya lagföringar under de kommande sju åren. Efter att ha legat oförändrade mellan åren 2005 och 2010 har antalet lagföringar för strategiska brott, i förhållande till ungdomspopulationens storlek, minskat. Jämfört med 2000 har det skett förändringar i de strategiska brotten, som åtminstone delvis sammanhänger med en generell och kraftig minskning av biltillgrepp under 2000-talet.

Inledning

Hur vanligt är det att unga personer begår brott, och vilka brott är de vanligaste att begå? Vilka straff ges unga lagöverträdare? Detta kapitel innehåller även en redogörelse för hur vanligt det är att unga personer utsätts för brott. Brott som begås av ungdomar tenderar nämligen att i hög utsträckning drabba andra ungdomar (Estrada 1999, Sarnecki 2001, Granath 2007).

I kapitlet används uppgifter både från olika frågeundersökningar¹ och från kriminalstatistiken, med fokus på ungdomar i åldern 15–20 år. De frågeundersökningar som används är Nationella trygghetsundersökningen² (NTU), Skolundersökningen om brott³

¹ Studier som bygger på så kallade självdeklarationsundersökningar av brott används vanligen för att undersöka både utvecklingen av delaktighet i brott över tid och samband mellan olika riskfaktorer och brott. Denna typ av undersökningar används också för att jämföra ungdomsbrottsligheten i olika länder (se till exempel Kivivuori och Bernburg 2011; Zauberman 2009; Junger-Tas m.fl. 2010).

² För mer information om NTU, se NTU 2016 – om utsatthet, trygghet och förtroende (Brå 2017).

³ Skolundersökningen om brott genomförs med hjälp av ett riksrepresentativt urval av elever i årskurs nio. Eleverna får anonymt fylla i en enkät under skoltid, med frågor om bland annat utsatthet för brott samt delaktighet i brott och andra riskbeteenden. Den senaste datainsamlingen skedde 2015. Då medverkade totalt 4 659 elever, och bortfallet på elevnivå låg på 16,2 procent (Brå 2016c). Inför datainsamlingen 2015 gjordes flera större förändringar i frågeformuläret, och urvalsmetoden ändrades. Mer information om detta återfinns i den tekniska rapporten (Brå 2016b).

(SUB), Stockholmsenkäten från Stockholms stad, undersökningen Skolelevers drogvapor, som genomförs av Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), och Statistiska centralbyråns undersökningar av levnadsförhållanden (ULF). För en närmare redogörelse för frågeundersökningars begränsningar, se introduktionskapitlet i denna publikation.

Eftersom olika datakällor ibland använder olika åldersindelningar i sina redovisningar, eller endast täcker vissa åldrar, varierar de studerade åldersgrupperna en del mellan olika avsnitt. Utvecklingen beskrivs med betoning på perioden efter 2005.⁴ I den del av kapitlet som gäller påföljder för unga lagöverträdare är startpunkten 2007, eftersom en reform av ungdomspåföljderna trädde i kraft detta år. I avsnittet om ungdomsbrottslighetens utveckling enligt kriminalstatistiken används (för att underlätta jämförelser över tid) åldersstandardiserade siffror, till exempel antal misstänkta 15–17-åringar per 1 000 invånare i åldersgruppen. Anledning till detta är att antalet ungdomar i befolkningen varierar mellan olika tidsperioder, vilket i sig påverkar hur många som registreras för brott.

Kapitlet är disponerat på följande sätt: inledningsvis beskrivs egen delaktighet i brott bland ungdomar i årskurs nio utifrån SUB. Därefter följer en redovisning av utsatthet för brott bland elever i årskurs nio samt äldre ungdomar (16–19 år). Sedan redovisas ungdomsbrottslighetens utveckling enligt kriminalstatistiken, utifrån antal misstänkta personer, brottsdeltaganden och lagföringar. Det därpå följande avsnittet behandlar påföljderna för de ungdomar som blir lagförda. Kapitlet avslutas med en kort diskussion.

Ungas delaktighet i olika former av brott

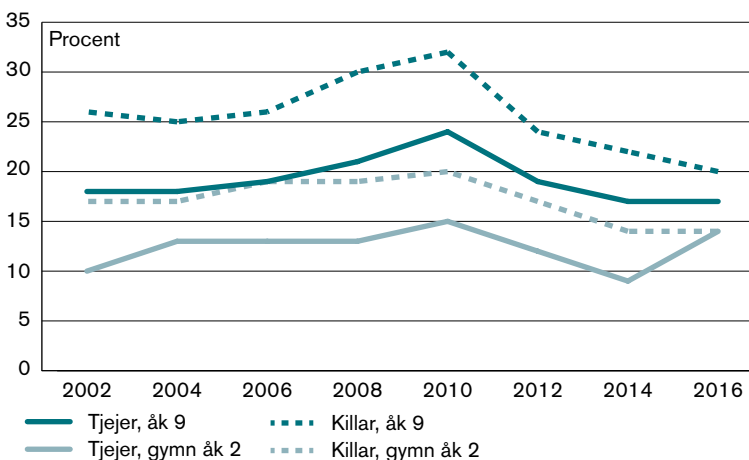
I detta avsnitt används data från Stockholmsenkäten och från undersökningen Skolelevers drogvapor, som genomförs av Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). Stockholmsenkäten genomförs vart annat år bland samtliga elever i grundskolans årskurs nio och gymnasiets år 2, boende i Stockholms stad (Stockholms stad 2016). CAN:s undersökning genomförs årligen bland elever i grundskolans årskurs nio och gymnasiets år 2, i ett urval skolor i hela landet (CAN 2015b). De indikatorer på delaktighet i brott som används här är att ha snattat, begått något grövre stöldbrott eller begått grövre våld under de senaste tolv månaderna, eller att någon gång ha använt narkotika.

⁴ När det gäller lagföringsstatistiken och statistiken över misstänkta personer redovisas utvecklingen sedan 2000. Uppgifterna från NTU gäller från 2005, eftersom den första undersökningen genomfördes 2006.

Snatteri

Snatteri är en form av brott som är relativt vanlig bland ungdomar, och då främst bland elever i årskurs nio, jämfört med gymnasieelever (se figur 1). Sett över tid visar statistik från Stockholmsenkäten att andelen elever som uppger att de snattat någon gång under de senaste tolv månaderna ökade under perioden 2002–2010 (Stockholms stad 2016). Ökningen skedde både bland tjejer och killar, och både bland elever i årskurs nio och bland elever i gymnasiets år 2.

Figur 1. Andel elever som uppger att de snattat under de senaste tolv månaderna, åren 2002–2016. Särredovisning för kön och årskurs. Procent.
Källa: Stockholmsenkäten.

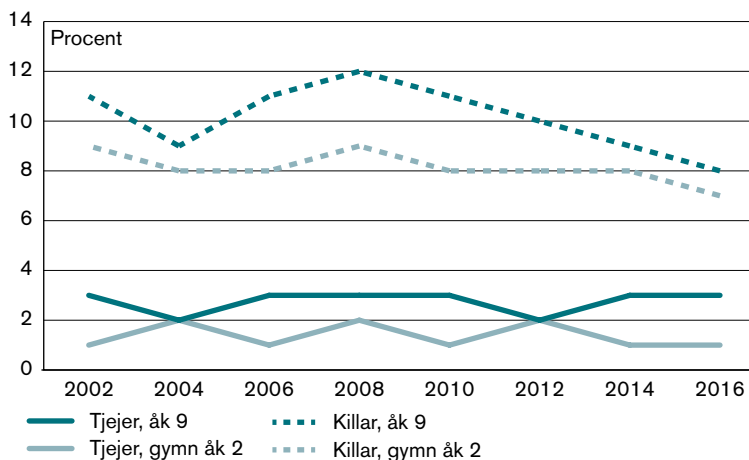
Sedan 2010 har andelen elever som uppger att de snattat dock minskat. För tjejer i årskurs nio och killar i gymnasiets år 2 ligger nivåerna nu på ungefär samma som de gjorde när mätningarna startade 2002. För killar i årskurs nio har andelen dock fortsatt sjunka, och ligger nu på den lägsta nivån hittills. När det gäller tjejer i gymnasiets år 2 minskade andelen som uppgav sig ha snattat mellan 2010–2014, för att därefter öka något i den senaste mätningen 2016.

Grövre stöldbrott

I kategorin grövre stöldbrott ingår de elever som uppger att de stulit en moped, motorcykel eller bil, eller gjort inbrott i en bil, affär, kiosk eller annan byggnad under de senaste tolv månaderna (Stockholms stad 2016). Som framgår i figur 2 är det en större andel av killarna (både i årskurs nio och gymnasiets år 2) som uppger att de begått grövre stöldbrott jämfört med motsvarande andel bland tjejerna. Mönstret är likartat under hela mätperioden.

För killar ökade andelen under perioden 2004–2008, för att därefter minska, och minskningen var tydligast bland killar i årskurs nio. Sett över hela perioden 2002–2016 minskade andelen killar totalt sett som uppgav delaktighet i grövre stöldbrott.

Figur 2. Andel elever som uppger att de har begått något grövre stöldbrott under de senaste tolv månaderna, åren 2002–2016. Särredovisning för kön och årskurs. Procent. Källa: Stockholmsenkäten.

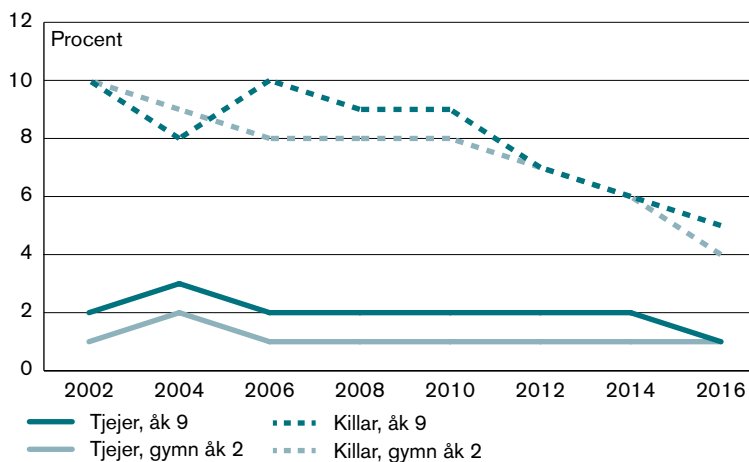
För tjejer ser mönstret lite annorlunda ut under perioden, jämfört med mönstret för killar. Både i årskurs nio och i gymnasiets år 2 varierade andelen som uppgav delaktighet i grövre stöldbrott, kring en relativt stabil nivå under hela perioden 2002–2016. För tjejer i årskurs nio har nivån varierat mellan 2–3 procent, medan den legat på 1–2 procent för tjejer i gymnasiets år 2.

Grövre våld

Delaktighet i grövre våld definieras här som att med avsikt ha slagit någon så att man tror eller vet att den som blev slagen behövde sjukvård (Stockholms stad 2016). Precis som för delaktighet i grövre stöldbrott är det en större andel killar som uppger att de begått grövre våld under de senaste tolv månaderna, jämfört med andelen tjejer som uppger detta (figur 3).

Bland killarna har den andel som uppger att de begått grövre våldsbrott under de senaste tolv månaderna minskat under perioden 2002–2016. Detta gäller både för killar i årskurs 9 och i gymnasiets år 2. Minskningen har varit tydligast för killar i gymnasiets år 2, där 10 procent uppgav delaktighet i grövre våldsbrott 2002, medan motsvarande andel 2016 ligger på 4 procent.

Figur 3. Andel elever som uppger att de har begått grövre våldsbrott under de senaste tolv månaderna, åren 2002–2016. Särredovisning för kön och årskurs. Procent. Källa: Stockholmsenkäten.

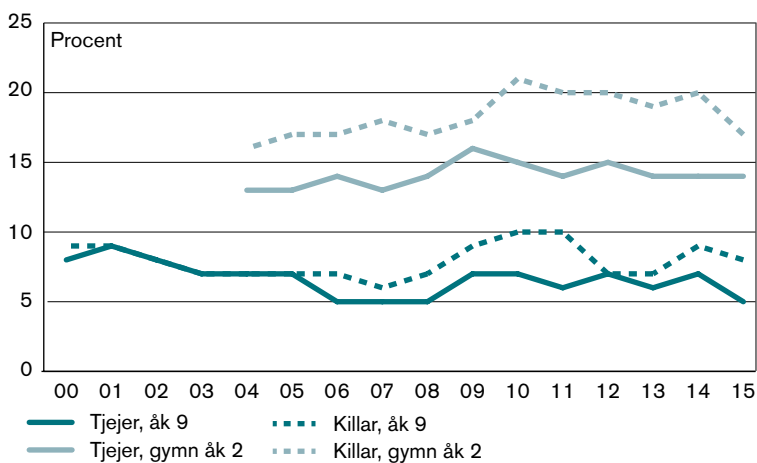
För tjejer är minskningen inte lika tydlig som bland killar. För tjejer i gymnasiets år 2 har nivån legat stabil under hela perioden, bortsett från en ökning 2004. Mönstret ser likartat ut för tjejer i årskurs 9, men andelen minskade 2016.

Användning av narkotika

Andelen elever som uppger att de någon gång använt narkotika har legat relativt stabilt under perioden 2000–2015, både för elever i gymnasiets år 2 och för elever i årskurs 9 (CAN 2015b). När man studerar eleverna i gymnasiets år 2 uppger en större andel killar att de någon gång provat narkotika, jämfört med andelen tjejer (figur 4).

För elever i årskurs 9 är det en ungefär lika stor andel tjejer som killar som uppger att de någon gång provat narkotika under perioden 2000–2015. Att det är en större andel elever i gymnasiets år 2 som uppger att de någon gång provat narkotika får stöd även i annan forskning, som visat att narkotikadebuten generellt sett sker efter 16 års ålder (Guttormsson m.fl. 2004).

Figur 4. Andel elever som uppger att de har använt narkotika någon gång, åren 2000–2015. Särredovisning för kön och årskurs. Procent. Källa: CAN.

Delaktigheten i brott bland elever i årskurs nio har minskat även enligt Skolundersökningen om brott

I Brås skolundersökning om brott får elever i årskurs nio besvara flera frågor om hur många gånger de begått olika brottshandlingar under de senaste tolv månaderna (Brå 2016a och Brå 2016b). Då flera större förändringar gjorts av enkäten sedan den förra undersökningen, kan jämförelser bakåt i tiden inte göras på samtliga variabler.⁵ Däremot bedöms resultaten från Skolundersökningen 1995–2011 vara jämförbara, vilket innebär att de jämförelser över tid som görs i detta avsnitt handlar om denna tidsperiod (se även Brå 2013).

Resultaten från Skolundersökningen om brott som genomfördes mellan åren 1995 och 2011 visar, i likhet med resultaten från Stockholmsenkäten, att andelen elever som uppger att de begått brott minskat (Brå 2013). Minskningen var större för killar än för tjejer och gäller framför allt för stöldrelaterade handlingar, men även delaktighet i våld och skadegörelse har minskat. Däremot har delaktigheten i narkotikabrott inte minskat på samma tydliga sätt; där har nivån legat på en relativt jämn nivå, vilket är i linje med resultaten från CAN:s undersökning.

Resultaten visar också att attityder kring vissa typer av brott och andra problembeteenden blivit mer avståndstagande sedan 1990-talet. Ett exempel på detta är att andelen elever som anger att de skulle tycka att det var ganska eller helt okej om kompisar-

⁵ I rapportens avslutande kapitel görs dock vissa analyser och jämförelser med tidigare resultat och andra studier (se Brå 2016a).

na skulle snatta något i en affär har minskat från 27 procent 1997 till 17 procent 2011. Andelen elever som tar avstånd från att röka hasch eller marijuana har dock varit oförändrad fram till 2011.

Även skoltrivseln och att eleverna är nöjda med de flesta av sina lärare ökade fram till 2011, samtidigt som andelen elever som skolkat vid minst ett tillfälle har minskat. Andelen elever som uppgav att de alltid trivs bra i skolan ökade från 15 procent 1995 till 28 procent 2011.

Det är också fler elever som uppger att föräldrarna alltid vet var de är och vilka de träffar om de går ut på kvällen (denna andel ökade från 22 procent 1995 till 34 procent 2011).

Det har också skett vissa förändringar vad gäller umgängesvanor. Andelen ungdomar som uppger att de brukar träffa kompisar på kvällarna har minskat från 31 procent 1995 till 18 procent 2011. Även andelen elever som brukar besöka exempelvis fritidsgårdar, disco eller fester minskade fram till 2011. Detta kan sannolikt kopplas samman med att ungdomar numera i högre utsträckning umgås via internet och sociala medier.

Andelen unga som uppger att de har någon kompis som snattat, förstört någonting, brutit sig in någonstans respektive slagit ner någon har också minskat mellan 1995 och 2011, och det är färre som uppger att de druckit sig berusade. Andelen elever som uppger att de vid minst ett tillfälle druckit alkohol så att de känt sig berusade var 65 procent 1995 och 43 procent 2011. I CAN:s undersökning om skolelevs alkohol- och drogvvanor syns också en långsiktigt minskande trend vad gäller andelen elever som druckit alkohol, och en minskning av den genomsnittliga årskonsumtionen under 2000-talet (CAN 2015b). Berusningsdrickande har tydliga samband med våldsutövande (se exempelvis Felson m.fl. 2011), men det kan även i vissa fall antas ha påverkan på benägenheten att begå andra typer av brott. Sammantaget tyder alltså forskningen på att det skett förändringar som troligtvis har bidragit till att brottsligheten totalt sett minskat över tid bland ungdomar i denna åldersgrupp.

Delaktigheten i brott har minskat även i andra nordiska länder

Även i andra nordiska länder genomförs regelbundna självdeklarationsundersökningar bland elever. I exempelvis Finland genomförs vart fjärde år en riksrepresentativ studie som på många sätt liknar Skolundersökningen om brott. Den finska studien visar att det skett en allmän minskning av delaktighet i brott bland ungdomar under åren 1995–2012. Den främsta minskningen skedde fram till 2008 gällande stöldbrott och skadegörelse. Stöldbrott i form

av snatteri ligger på en stabil nivå sedan dess, medan skadegörelse verkar ha ökat mellan 2008 och 2012. Delaktighet i våldsbrott ligger dock fortsatt relativt stabilt under perioden (Salmi 2012).

Även i danska studier har man kunnat se att andelen ungdomar som begått mindre allvarliga stöldbrott minskat, samtidigt som andelen laglydiga ungdomar har ökat över tid (Balvig 2006, Balvig 2011). Detta sätts i samband med att utbildning blivit viktigare för dagens ungdomar för att få jobb, och att det idag är en ökad konkurrens på arbetsmarknaden. Dessa faktorer medför att ungdomar i dag i större utsträckning avstår från att begå brott för att inte riskera sin framtid (Balvig 2011).

Sverige, Finland och Danmark har dessutom, utöver ovan nämnda studier, även deltagit i *International self-report delinquency study* (ISRD) tillsammans med ett flertal andra länder i världen. ISRD har genomförts i tre omgångar, den första 1992–1993, den andra 2005–2007 och den tredje 2012–2016.⁶ Även i ISRD-studierna ser man ett tydligt mönster, där brottsligheten bland ungdomar minskat i de nordiska länderna (se t.ex. Elonheimo 2014, Libak Pedersen 2013, Kivivuori 2007). Den senaste ISRD-undersökningen i Finland visar att både andelen ungdomar som begår våldsbrott och egendomsbrott har minskat över tid, medan användningen av narkotika ökat något (Elonheimo 2014). Även i Danmark ser man i den senaste ISRD-undersökningen en generell minskning av andelen ungdomar som begår brott (Libak Pedersen 2013). Finland har medverkat i samtliga tre omgångar av datainsamling, medan Danmark medverkat i de två senaste omgångarna.

Utsatthet för brott bland unga

Minskad utsatthet för brott bland 16–19-åringar

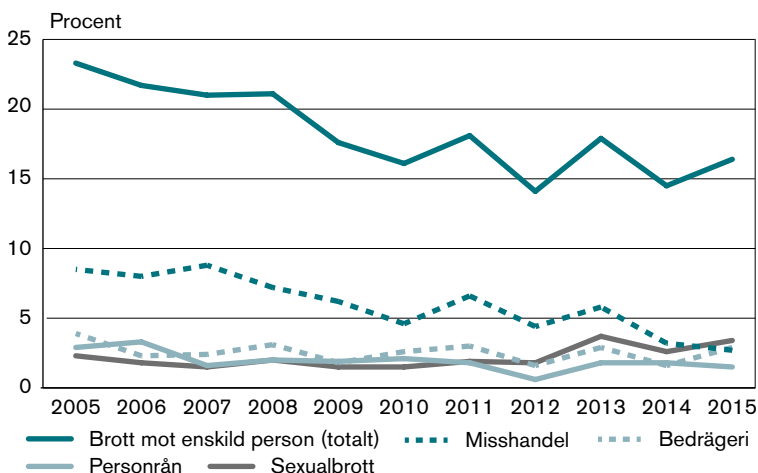
I Nationella trygghetsundersökningen får intervjupersonerna svara på frågor om utsatthet för en rad olika brott. Andelen personer i åldern 16–19 år som uppger att de utsatts för något brott mot enskild person (misshandel, hot, sexualbrott, personrån, trakasserier eller bedrägeri) har minskat under perioden 2005–2015, från drygt 23 procent utsatta 2005 till drygt 16 procent utsatta 2015 (se figur 5).⁷ Den tydligaste minskningen skedde 2005–2010. Andelen utsatta för personrån, sexualbrott och bedrägeri bland personer i åldern 16–19 år har legat på en relativt stabil nivå runt 2 procent

⁶ De länder som deltar ska ha avslutat sin datainsamling under 2016. Vissa länder har avslutat den tidigare under perioden.

⁷ Att andelen utsatta personer i åldern 16-19 år inte särredovisas på kön för respektive brottstyp beror på att det handlar om för få individer som uppger att de utsatts.

under åren 2005–2015. Minskningen i utsatthet för brott mot person förklaras i första hand av en minskning av andelen ungdomar utsatta för misshandel. År 2005 uppgav drygt 8 procent att de utsatts för misshandel, medan motsvarande andel 2015 är knappt 3 procent. Andelen utsatta 2015 är den lägsta uppmätta nivån hittills.

Figur 5. Andel personer 16–19 år som utsatts för något brott mot enskild person totalt, respektive misshandel personrån, bedrägeri och sexualbrott, åren 2005–2015. Procent. Källa: NTU.

Utsatthet för brott av en ung gärningsperson vanligare bland unga

I NTU tillfrågas de intervjuade personerna som utsatts för brott mot person (förutom bedrägeri)⁸ om de vet eller kan uppskatta gärningspersonens ålder. Av samtliga tillfrågade (16–79 år) uppgav i genomsnitt ungefär en procent att de utsatts av en gärningsperson som bedömdes vara 17 år eller yngre, under perioden 2008–2015.⁹

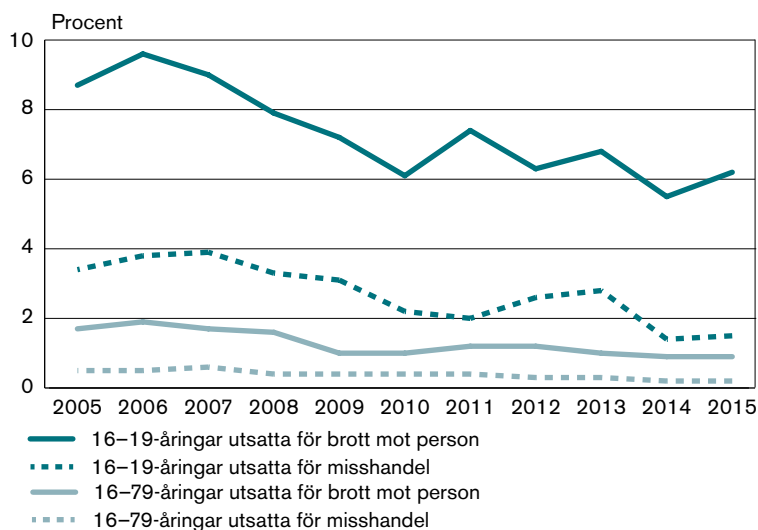
Då det är vanligt att ungdomar begår våldsbrott mot personer i ungefär samma ålder kan man förvänta sig att en större andel unga (16–19 år) uppger att de utsatts för misshandel av en ung gärningsperson, jämfört med samtliga tillfrågade (16–79 år) som uppger att de utsatts för misshandel. Detta bekräftas av NTU, där det framgår att den yngsta åldersgruppen som tillfrågats (personer

⁸ När det gäller bedrägeri efterfrågas inte gärningspersonens ålder, eftersom detta brott inte behöver innebära att man fysiskt träffat gärningspersonen.

⁹ Majoriteten av de utsatta kan lämna en åldersuppgift om gärningspersonen. I knappt 14 procent av händelserna 2005–2015 har den utsatta personen inte kunnat bedöma gärningspersonens ålder.

i åldern 16–19 år) oftare blir utsatta av personer i samma ålder (se figur 4). Andelen 16–19-åringar som uppger att de utsatts för något av de aktuella brotten av en person som bedömdes vara 17 år eller yngre uppgick i genomsnitt till 7,1 procent under perioden 2008–2010 och 6,5 procent under perioden 2011–2015. Andelen unga som uppger att de utsatts för misshandel av en ung gärningsperson minskade från i genomsnitt 2,9 procent under perioden 2008–2010 till i genomsnitt 2,2 procent under perioden 2011–2015.

Figur 6. Andelen personer i åldern 16–19 respektive 16–79 år som utsatts av en gärningsperson som bedömdes vara 17 år eller yngre, avseende brott mot enskild person (ej bedrägerier) samt misshandel. Procent. Källa: NTU.

Sammanfattningsvis visar alltså NTU att andelen ungdomar i åldrarna 16–19 år som utsatts för något brott mot person (misshandel, hot, trakasserier, rån eller sexualbrott) minskade under åren 2005–2010, för att därefter ligga på en relativt stabil nivå (även om nivåerna varierar en del mellan åren).

Andelen ungdomar som uppger att de utsatts för misshandel av en gärningsperson som bedömdes vara 17 år eller yngre minskade också under åren 2005–2010, och låg därefter relativt stabilt mellan 2010–2013. Därefter har ytterligare en minskning skett.

Andelen personer 16–19 år som uppger att de utsatts för misshandel av en ung gärningsperson är ungefär densamma som andelen 16–79-åringar. Samtidigt uppger alltså en avsevärt större andel unga att de utsatts för brott mot person av en ung gärningsperson jämfört med personer i åldern 16–79 år. Skillnaden består i första

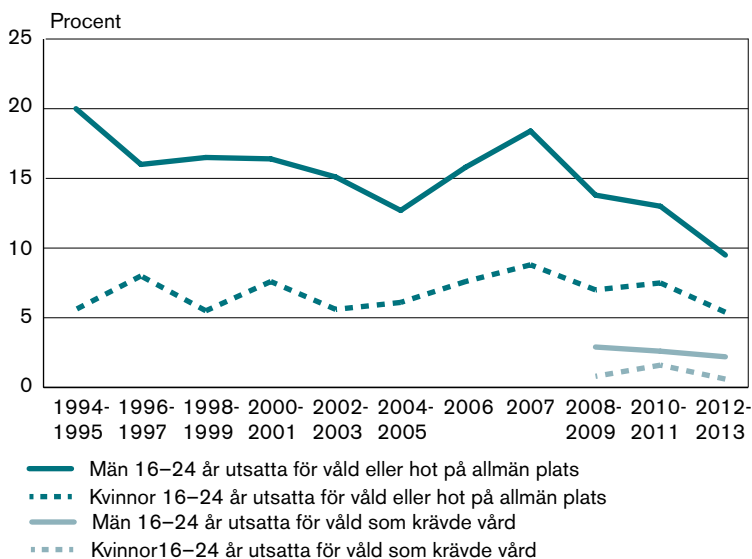
hand av att personer i åldern 16–19 år oftare utsätts för rån jämfört med äldre personer.

Minskad utsatthet för våld eller hot på allmän plats

Genom Statistiska centralbyråns (SCB) undersökningar av levnadsförhållanden (ULF)¹⁰ är det möjligt att följa utvecklingen av 16–24-åringars utsatthet för våld eller hot över ett längre tids-
spann än vad som är möjligt i NTU. Under hela perioden är det en större andel män som uppger att de blivit utsatta för våld eller hot på allmän plats jämfört med andelen kvinnor.

Vid en jämförelse över tid framgår att andelen män i åldern 16–24 år som uppger att de utsatts för något hot eller våld på allmän plats (till exempel på gatan) minskade fram till 2005, för att sedan öka fram till 2007 (se figur 7). För kvinnor varierade andelen utsatta i åldern 16–24 år mellan drygt 5 och 8 procent fram till 2005. Därefter skedde en ökning fram till 2007, dock inte lika kraftig som ökningen för männen. Efter 2007 har det skett en tydlig minskning i andelen utsatta, bland både män och kvinnor.

Figur 7. Andel män och kvinnor 16–24 år utsatta för något våld eller hot på allmän plats samt våld som krävde vård enligt SCB:s offerundersökningar, åren 1994–2013. Procent. Källa: ULF.¹¹

¹⁰ För mer information om ULF, se <http://www.scb.se/LE0101>.

¹¹ Fram till och med 2006 baseras uppgifterna på besöksintervjuer, och från och med 2007 på telefonintervjuer (SCB 2010). Därför redovisas inte dessa år som dubbelår.

Från och med 2008 ställs också en fråga om huruvida våldet man utsatts för krävde vård.¹² Det är inte specificerat var våldet skett, vilket innebär att det inte enbart handlar om våld på allmän plats. Andelen män i åldern 16–24 år som uppger att de utsatts för denna typ av grövre våld har minskat något, från 2,9 procent utsatta åren 2008–2009 till 2,2 procent utsatta åren 2012–2013. Motsvarande andel kvinnor har under perioden legat på en lägre nivå

Straffrättsliga reaktioner på ungdomars brottslighet

Hög brottsaktivitet under tonåren

I figur 8 visas antalet misstänkta personer i olika åldrar per 1 000 invånare i respektive ålder under åren 2005, 2010 och 2015. År 2015 misstänktes omkring 20 800 personer i åldern 15–20 år för brott. Detta antal är emellertid påverkat av en förändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser gällande unga lagöverträdare (LUL) 2012. Förändringen innebar att polisen fick en ökad behörighet att leda förundersökning avseende personer mellan 15 och 17 år. Möjligheten att redovisa statistik avseende misstänkta personer handlagda av polisen är emellertid begränsad, vilket har påverkat statistiken i form av en lägre nivå i redovisningen. En uppskattning visar att det rör sig om en underredovisning på 10–20 procent av de misstänkta (se figur 8).¹³

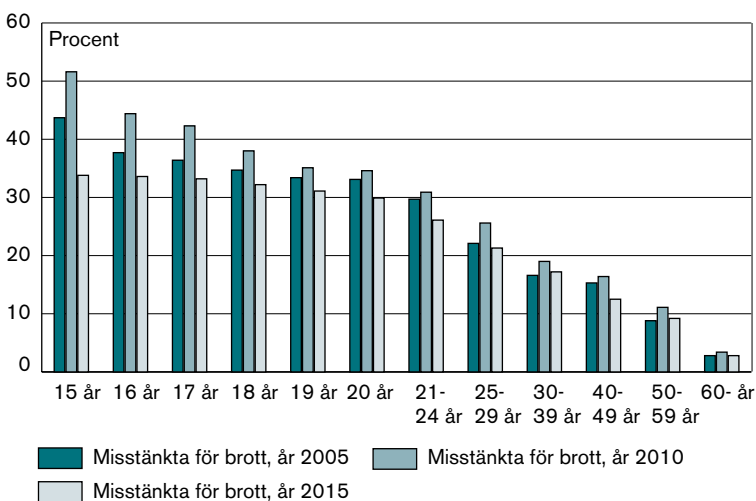
Figur 8 visar på ett långvarigt och tydligt mönster, nämligen att den registrerade brottsaktiviteten är som högst under de mellersta tonåren (15–17 år). Därefter avtar antalet misstänkta personer gradvis, vilket pekar mot att brottslig aktivitet för majoriteten ungdomar kan ses som en övergående fas. Ungdomsbrottsligheten är sedan länge prioriterad av rättsväsendet, och detta bidrar i viss mån till mönstret med högre andelar misstänkta bland de yngsta.

En mindre grupp ungdomar börjar dock begå normöverträdelser redan före 15 års ålder, och registreras därefter för ytterligare brott under ungdomsåren. Dessa löper också en förhöjd risk att hamna i mer långvarig kriminalitet (se till exempel Brå 2013, Loeber och Farrington 2012, Brå 2011 samt Bergman och Andershed 2009).

¹² En liknande fråga har funnits med även tidigare år, men dessa resultat redovisas inte här, eftersom den frågan även inkluderade våld som ledde till synliga märken eller kroppsskada utan läkarbesök.

¹³ Underregistreringen ser ut att vara som störst för 15-åringar (15–20 procent) och som minst för 17-åringar (cirka 10 procent).

Figur 8. Antal misstänkta personer per 1 000 invånare i respektive åldersgrupp 2005, 2010 samt 2015. Samtliga brott. Källa: Kriminalstatistiken.

Ungdomars överrepresentation innebär inte att de flesta brott i samhället begås av ungdomar. Vuxna (personer äldre än 20 år) utgör sammantaget en större andel av befolkningen, och svarar i kraft av detta för fler brott. Vidare bör det påpekas att de vuxnas andel av brottsligheten tenderar att öka med brottslighetens allvarlighetsgrad. Personrånen utgör emellertid ett undantag från detta mönster, där en majoritet av de misstänkta gärningspersonerna är 15–20 år gamla (se vidare kapitlet Rån).

Stabila misstankenivåer gällande 18–20-åringar men större variation bland 15–17-åringar

Som tidigare framgått i detta kapitel skiljer sig killars och tjejers delaktighet i brott från varandra. Antalet killar som misstänks för brott är också avsevärt högre än antalet tjejer.

Bland killar 15–17 år har antalet misstänkta per 1 000 killar i åldersgruppen under åren 2005–2015 varierat mellan 48 och 66 per år. Antalet misstänkta killar 18–20 år har varit något mer stabilt och lägre, mellan 49 och 56 per år. Även bland tjejer 15–17 år har nivåerna fluktuerat något, om än på en lägre nivå jämfört med killarna (mellan 16 och 28 misstänkta tjejer per 1 000 tjejer i åldersgruppen). Skillnaderna mellan könen ökar i åldern 18–20 år, där tjejerna legat relativt stabilt mellan 11 och 15 misstänkta per 1 000 tjejer och år.

Unga misstänks oftast för brottsdeltagande vid stöld, narkotika, våld, trafikbrott och skadegörelse

I detta sammanhang är det även viktigt att studera hur antalet brottsdeltaganden¹⁴ i olika brott ser ut, speciellt för de brott där ungdomar ofta misstänks. Brottsstyper där unga personer (15–20 år) misstänks för en hög andel brottsdeltaganden är stöldbrott, narkotikabrott, misshandel, brott mot trafikbrottslagen (där olovlig körning utgör drygt hälften av samtliga brottsdeltaganden)¹⁵ samt skadegörelsebrott.

Den historiskt sett dominerande brottstypen stöldbrott har mer än halverats sedan mitten på 1990-talet, vilket överensstämmer med resultaten i Skolundersökningen om brott 1995–2011.¹⁶ Samtidigt har antalet misstänkta narkotikabrott ökat kontinuerligt, så att brottsdeltagandena för narkotikabrott nu har passerat stöldbrotten. Det kan förklaras av framförallt två omständigheter. För det första har lagstiftningen ändrats, så att polis och åklagare har större möjlighet att knyta såväl ungdomar som vuxna till lindrigare narkotikabrott. För det andra påverkas antalet brottsdeltaganden i narkotikabrott i viss mån av de insatser som rättsväsendet gör på området.

Mot bakgrund av tidigare resultat från de skolundersökningar om brott som Brå genomförde 1995–2011 och andra undersökningar som mäter narkotikabruk bland ungdomar (CAN 2015a, CAN 2015b) är det sannolikt att narkotikabrottslighetens utveckling i kriminalstatistiken snarare har påverkats av en ökad ingripandenivå från rättsväsendets sida (Guttormsson 2008) än ett kraftigt ökat narkotikamissbruk (se vidare kapitlet Narkotikabrott).

Figur 9 redovisar antalet brottsdeltaganden. Med anledning av tidigare nämnda förändring i LUL, som lett till en underredovisning av brottsdeltaganden från 2012, bör utvecklingen efter 2012 tolkas med stor försiktighet.¹⁷

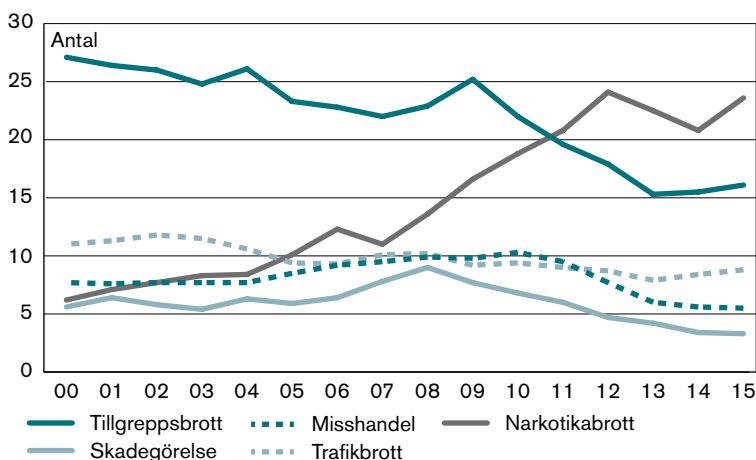
¹⁴ Med *brottsdeltagande* menas varje gång en gärningsperson utsätter en annan person för brott. Om en person exempelvis misstänks ha misshandlat två personer vid ett och samma tillfälle, räknas det som två brottsdeltaganden. Om det istället är två gärningspersoner som misstänks för att medverkat tillsammans vid misshandeln av de två utsatta personerna, räknas det som fyra brottsdeltaganden. Det bör även nämnas att den registrerade brottslighetens struktur inte behöver överensstämma med den faktiska brottsstrukturen.

¹⁵ Lindrigare trafikbrott, exempelvis sådan fortkörning som ger ordningsbot, ingår inte i redovisningen.

¹⁶ Jämförelser bakåt i tiden görs inte mellan den senaste Skolundersökningen om brott 2015 och tidigare år, eftersom flera större förändringar gjorts av enkäten sedan den förra undersökningen. Däremot bedöms resultaten vara jämförbara under perioden 1995–2011.

¹⁷ Minskningen i de registrerade brottsdeltagandena i tillgreppsbrott under perioden 2000–2015 rör främst inbrottsstölder och tillgrepp av fortskaffningsmedel.

Figur 9. Antal misstänkta brottsdeltaganden för personer i åldern 15–20 år per 1 000 i åldersgruppen, åren 2000–2015. Källa: Kriminalstatistiken.

Färre 15–17-åringar lagförda för stöld

Redovisningen ovan har rört ungdomar som misstänkts för brott. I detta avsnitt redovisas utvecklingen av antalet lagföringsbeslut gällande ungdomar. Att lagföras innebär att man konstaterats vara skyldig, genom fällande dom, godkänt strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse utfärdad av åklagare. Denna statistik påverkas därför inte av de tidigare nämnda förändringarna i LUL.

Figur 10 och 11 visar antalet lagföringar totalt samt antalet lagföringar där huvudbrottet¹⁸ avser brott mot förmögenhet (innefattar stöldbrott, bedrägeribrott av olika slag samt skadegörelse), brott mot person (innefattar våldsbrott som misshandel, olaga hot och sexualbrott) samt brott mot trafikbrottslagen respektive narkotikastrafflagen. För att undersöka om utvecklingen ser annorlunda ut för yngre respektive äldre ungdomar (dessa åldersgrupper hanteras något annorlunda i fråga om påföljder för brott), särredovisas lagföringarna för ungdomar i åldern 15–17 år respektive 18–20 år. En person kan lagföras vid flera tillfällen under samma år. I figur 8 och 9 redovisas antalet lagföringar per 1 000 personer i åldern 15–17 år respektive 18–20 år, för att på så sätt teckna utvecklingen oberoende av ungdomskullarnas storlek.

När det gäller 15–17-åringar minskade det totala antalet lagföringar fram till 2005 (se figur 10). En uppgång skedde från 2005, men sedan 2009 har lagföringarna åter minskat. Detta främst till följd

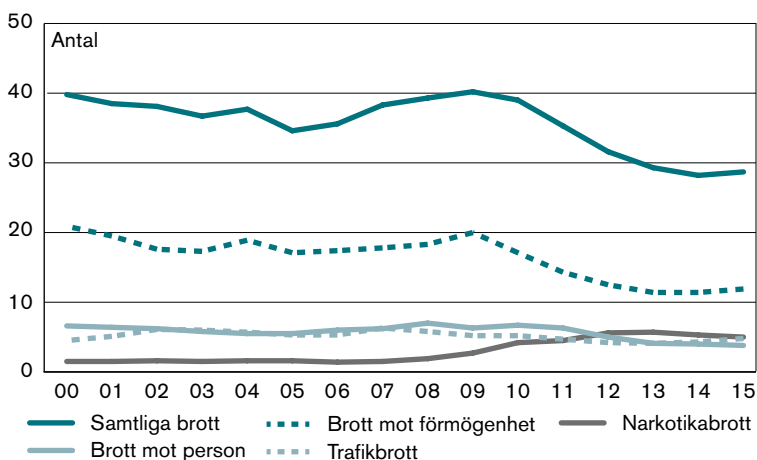
¹⁸ En lagföring kan innehålla flera olika brott. I sådana fall är huvudbrottet det brott som har den strängaste påföljden.

av ett minskat antal lagföringar för brott mot förmögenhet. Lagföringarna för brott mot person samt brott mot trafikbrottslagen har legat relativt konstant under det senaste decenniet. Lagföringarna för narkotikabrott har legat på en jämförelsevis lägre nivå, men har ökat i antal under de senaste tio åren.

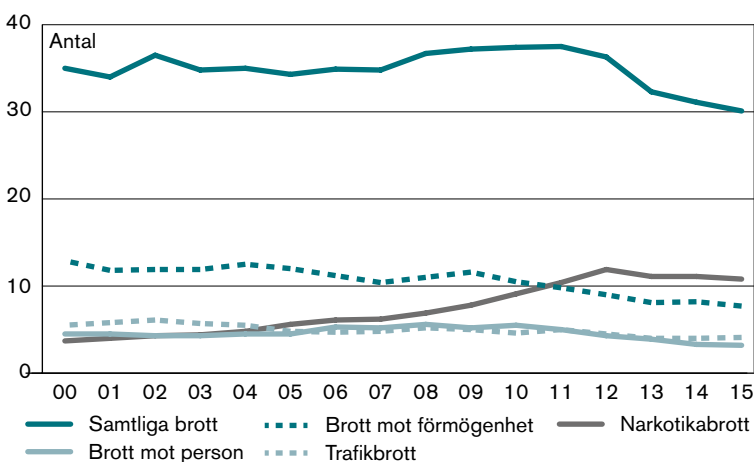
I absoluta tal skedde en tydlig ökning av antalet lagföringar åren 2005–2008 (från cirka 12 600 till 15 200). Därefter har det skett en minskning till cirka 8 800 lagföringar 2015. Denna utveckling kan delvis förklaras av att ungdomskullarnas storlek ökade kraftigt under 2000-talets senare hälft, för att sedan minska. Den enskilt viktigaste förklaringen till det minskande antalet lagföringar hör dock samman med den halvering av förmögenhetsbrotten som skett sedan 2009.

Figur 10. Lagföringarbeslut för olika typer av brott för personer i åldern 15–17 år per 1 000 i åldersgruppen, åren 2000–2015. Källa: Kriminalstatistiken.

Bilden ser delvis annorlunda ut när det gäller ungdomar i åldern 18–20 år (se figur 11). Lagföringarna i denna åldersgrupp låg relativt stabilt under perioden 2000–2012, och har därefter minskat något. Lagföringar gällande brott mot förmögenhet har totalt sett minskat något under perioden. Lagföringar för trafikbrott och brott mot person har legat på relativt stabila nivåer den senaste tioårsperioden. Däremot har lagföringar för narkotikabrott ökat stadigt sett över en längre tid. Även bland 18–20-åringar har det skett en minskning av antalet lagföringar för förmögenhetsbrott, om än inte lika kraftigt som bland 15–17-åringarna.

Figur 11. Lagföringsbeslut för olika typer av brott för personer i åldern 18–20 år per 1 000 i åldersgruppen, åren 2000–2015. Källa: Kriminalstatistiken.

Påföljder vid ungdomsbrott

I Sverige finns en lång tradition av att särbehandla ungdomar som begått brott jämfört med vuxna. Till grund för detta ligger dels uppfattningen att ungdomar inte har en tillräcklig mognad för att fullt ut ställas till svars för sina handlingar, dels att unga som begår brott anses ha ett särskilt behov av vård och stöd. I brottsbalken anges därför att personer under 21 år inte ska dömas lika hårt som vuxna.¹⁹ I praktiken innebär det att ungdomar mellan 15 och 17 år i första hand döms till så kallade ungdomspåföljder (ungdomsvård, ungdomstjänst och sluten ungdomsvård), medan ungdomar mellan 18 och 20 år i första hand döms till frivårdspåföljder (skyddstillsyn och villkorlig dom).

Ungdomsvård innebär att personen ges vårdinsatser via socialtjänsten. Det kan röra sig om exempelvis samtalskontakter och behandlingsprogram, men också om mer ingripande insatser som placeringar på öppna eller låsta institutioner (så kallade § 12-hem) enligt lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Ungdomsvårdens omfattning avgörs av personens vårdbehov.

Vid ungdomstjänst är det i stället den begångna brottslighetens straffvärde som styr påföljdens omfattning. Ungdomstjänst kan utdömas mellan 20 och 150 timmar, och består främst av oavlönat arbete, men kan också innehålla påverkansprogram. Sluten ungdomsvård är en frihetsberövande påföljd som används i stället för

¹⁹ 29 kap. 7 § BrB.

fängelse, exempelvis i samband med grov misshandel, narkotikabrott och sexualbrott. Till skillnad från fängelse frigges man inte villkorligt efter två tredjedelar av strafftiden, utan avtjänar hela straffet (upp till 4 år). Dömda till sluten ungdomsvård avtjänar straffet på särskilda ungdomshem som drivs av Statens institutionsstyrelse.

Frivårdspåföljderna är konstruerade så att skyddstillsyn utdöms om personen bedöms ha ett behov av övervakning. Om ett sådant behov inte föreligger ska istället villkorlig dom utdömas.²⁰ Skyddstillsyn omfattar övervakning, men kan också bestå av olika behandlingsprogram eller andra vårdinsatser. Villkorlig dom innebär att den som dömts har en prövotid om två år, då det gäller att visa skötsamhet, försöka försörja sig och betala eventuellt skadestånd till den brottsutsatta. Såväl skyddstillsyn som villkorlig dom kan förenas med en föreskrift om samhällstjänst. Samhällstjänst innebär att den som dömts ska utföra oavlönat arbete om mellan 40 och 240 timmar. Vid sidan om påföljder som utdöms i domstol kan åklagaren i vissa fall, istället för att väcka åtal, meddela gärningspersonen åtalsunderlåtelse eller utfärda strafföreläggande genom böter. En förutsättning för att tillämpa dessa typer av lagföringar är att den begångna brottsligheten inte är allvarlig och att gärningspersonen erkänt brottet.

Ungdomstjänst och ungdomsvård vanligaste påföljderna för 15–17-åringar

Innan ungdomspåföljdsreformen trädde i kraft 2007 dömdes drygt hälften av ungdomarna till ungdomsvård, och drygt fyra av tio dömdes till böter. När ungdomstjänst infördes som enskild påföljd fick den ett stort genomslag och redan första året hade det blivit den vanligaste påföljden när unga döms i domstol (se tabell 1). Samtidigt nära nog halverades ungdomsvårdspåföljderna, och böterna minskade med en dryg fjärdedel. Även användningen av frivårdspåföljder minskade i samband med reformen.

Efter reformens initiala förändringar i påföljdsvärdet har användningen av ungdomsvård ökat kontinuerligt, samtidigt som ungdomstjänstpåföljderna minskat. År 2015 var dessa två påföljder lika vanliga. En möjlig förklaring till detta kan vara att allt färre unga begår stöldbrott, samtidigt som det skett en ökning av den registrerade narkotikabrottsligheten bland unga.

²⁰ Eftersom det är övervakningsbehovet och inte straffrättsliga aspekter som påverkar valet mellan skyddstillsyn och villkorlig dom, redovisas dessa på samma rad i tabell 1 och 2.

Tabell 1. Fördelningen av lagföringstyper och domstolspåföljder för 15–17-åringar som lagförts 2007–2015. Andelar i procent av samtliga lagföringsbeslut.
Källa: Kriminalstatistiken.

Typ av lagföring	2007–2009	2010–2012	2013–2015
Åtalsunderlåtelse	38,5	37,3	37,2
Strafföreläggande	23,0	19,4	20,0
Domslut	38,5	43,4	42,8
därav			
Ungdomsvård	25,3	28,7	34,0
Ungdomstjänst	42,2	39,4	33,5
Böter	28,9	29,2	29,5
Skyddstillsyn/villkorlig dom	1,6	1,1	1,4
Fängelse*	0,0	0,1	0,1
Sluten ungdomsvård	1,3	1,1	0,9
Övriga påföljder	0,7	0,4	0,5

* En person får dömas till fängelse före 18 års ålder endast om det föreligger synnerliga skäl. Rätten ska i första hand bestämma påföljden till sluten ungdomsvård (BrB 30:5).

Utöver dessa förändringar över tid har påföljdsvalen varit relativt stabila sedan 2007. Användningen av sluten ungdomsvård förändrades inte av reformen, vilket sannolikt beror på att de som döms till denna påföljd har begått allvarligare brott, och att det inte varit möjligt att utdöma ungdomstjänst. Även åtalsunderlåtelse, strafföreläggande och böter har varit oförändrade över tid.

Skyddstillsyn/villkorlig dom samt böter vanligast för 18–20-åringar

I jämförelse med 15–17-åringar meddelas 18–20-åringar åtalsunderlåtelse i lägre utsträckning (se tabell 2). I stället får de böter i form av strafföreläggande, och en något större andel döms också i domstol. För de särskilda ungdomspåföljderna ungdomsvård och ungdomstjänst gäller att de kan utdömas till personer under 21 år.²¹

Som framgår av tabell 2 är det förhållandevis ovanligt att 18–20-åringar döms till någon av ungdomspåföljderna. De vanligaste påföljderna bland dömda är istället böter och skyddstillsyn/villkorlig dom. Medan böter blivit en vanligare påföljd har skyddstillsyn/villkorlig dom minskat under perioden 2007–2015. Mindre än fem procent av 18–20-åringarna döms till ungdomstjänst efter att den infördes som påföljd.

²¹ 32 kap. 1–2 §§ BrB.

Tabell 2. Fördelningen av lagföringstyper och domstolspåföljder för 18–20-åringar som lagförts åren 2007–2015. Andelar i procent av samtliga lagföringsbeslut. Källa: Kriminalstatistiken.

Typ av lagföring	2007–2009	2010–2012	2013–2015
Åtalsunderlåtelse	14,4 %	15,2 %	13,7 %
Strafföreläggande	34,5 %	33,4 %	34,6 %
Domslut	51,1 %	51,4 %	51,7 %
därav			
Ungdomsvård	2,6 %	2,4 %	2,7 %
Ungdomstjänst	4,7 %	3,8 %	2,9 %
Böter	36,8 %	43,0 %	48,6 %
Skyddstillsyn/villkorlig dom	40,3 %	37,4 %	33,0 %
Fängelse	10,3 %	8,4 %	8,3 %
Sluten ungdomsvård	0,3 %	0,2 %	0,2 %
Övriga påföljder	5,0 %	4,8 %	4,3 %

Minskat antal lagföringar för strategiska brott

Brå har vid två tillfällen studerat huruvida det bland unga lagförda finns brottstyper som tydligare än andra signalerar en högre risk för fortsatta lagföringar, så kallade strategiska brott (Brå 2000, Brå 2011). Den tidigare rapporten påvisade att ungdomar som i sin första lagföring lagfördes för biltillgrepp, rån och stöld (ej snatteri) återföll oftare än andra unga lagförda. Brå kunde då också konstatera att den relativt lilla gruppen unga som hade lagförts nio gånger eller fler stod för hälften av samtliga lagföringar som individerna i deras födelsekohort blev föremål för under uppföljningsperioden.

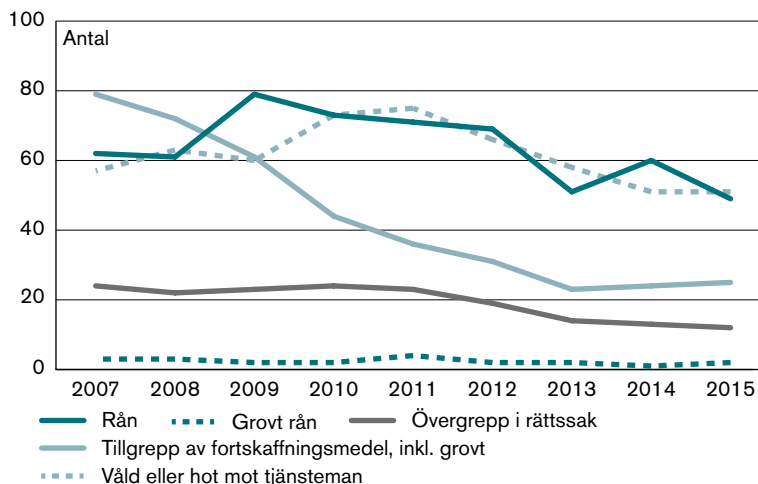
I den senare rapporten redovisades vissa förändringar i de strategiska brotten. De strategiska brotten under 2000-talet var rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel och brott mot allmän verksamhet (våld och hot mot tjänsteman och övergrepp i rättssak).

Som framgår av figur 12 har antalet lagföringar minskat bland 15–20-åringar avseende de strategiska brotten (detta gäller även grova rån, från drygt 3 till knappt 2 per 100 000 invånare). Den största minskningen står tillgrepp av fortskaffningsmedel för. Detta kan förklaras av att biltillgrepp numera i huvudsak är möjliga att genomföra endast på äldre årsmodeller som saknar rattlås, och att denna del av bilparken successivt har minskat.

Vid samtliga strategiska brott består lagföringen vanligen i ett domslut (till skillnad från åtalsunderlåtelse och strafföreläggande). Vid rån är detta så gott som alltid fallet, medan domsluten vid våld och hot mot tjänsteman samt övergrepp i rättssak utgör drygt 95 procent av lagföringarna, och cirka 90 procent vid tillgrepp

av fortskaffningsmedel. Dessa andelar har varit stabila under perioden 2005–2015, även om det finns en tendens till ökning av domslut gällande tillgrepp av fortskaffningsmedel (från 85 procent till drygt 90 procent).

Figur 12. Antal lagföringar för 15–20-åringar avseende strategiska brottstyper, åren 2007–2015. Antal per 100 000 invånare. Källa: Kriminalstatistiken.

Vid rån av normalgraden har andelen fängelsepåföljder legat stabilt kring 20 procent av domarna. När det gäller grovt rån har andelen fängelsepåföljder varierat kraftigt mellan åren 2007–2015. Som lägst har andelen fängelsepåföljder legat på 33 procent av domarna (2009) och som högst har andelen legat på 80 procent av domarna (2015). Att denna andel varierar kraftigt mellan åren beror sannolikt främst på det låga antalet lagföringar gällande grovt rån.

Gällande tillgrepp av fortskaffningsmedel har andelen fängelsepåföljder samtidigt minskat från fem procent av domarna till omkring en procent. En tendens till minskning av andelen fängelsepåföljder antyds även i fråga om domar gällande våld och hot mot tjänsteman och övergrepp i rättssak.

Avslutande diskussion

I detta kapitel har material analyserats med särskilt fokus på utvecklingen sedan 2005, det år då NTU genomfördes för första gången. NTU visar en tydlig minskning i andelen ungdomar i åldern 16–19 år som under perioden 2005–2015 uppger att de utsatts för något brott mot person. Den kraftigaste minskningen skedde under åren 2005–2010. Utsattheten verkar dock inte ha

minskat för samtliga brottstyper bland brotten mot person, utan främst för misshandel.

Även ULF uppvisar en minskning i andelen 16–24-åringar som uppger att de utsatts för något hot eller våld på allmänna platser, i första hand under perioden 1994–2005. Efter att ha ökat något under åren 2006–2007, har andelen som uppger utsatthet återigen minskat något fram till den senaste mätningen 2013.

Samtidigt som utsattheten bland ungdomar tycks ha minskat, visar resultaten från Stockholmsenkäten att även andelen elever som uppger att de begått brott minskat (Stockholms stad 2016). Minskningen gäller framför allt andelen killar som uppger att de begått brott, och det tycks gälla både stöldrelaterade brott och grövre våldsbrott. CAN:s undersökning visar dock att andelen elever som uppger att de provat narkotika har legat på en relativt jämn nivå under perioden 2000–2015.

Olika källor visar att ungdomar är en utsatt grupp när det gäller stöld- och våldsbrott (se till exempel Brå 2013), och det är vanligt att dessa brott också begås av personer som är i samma ålder som de utsatta. Av dem som 2015 misstänktes för misshandel mot en person i åldern 15–17 år, var drygt sex av tio personer själva i åldern 15–20 år, enligt kriminalstatistiken.

Lagföringsstatistiken ger en förhållandevis likartad bild. Statistiken visar en uppgång av antalet lagföringar av 15–17-åringar fram till 2008, som sedan följdes av en minskning. Samma mönster återfinns även när hänsyn tas till befolkningsutvecklingen under samma period. Det har inom forskningen ibland framhållits att ungdomskohorternas storlek kan spela roll för brottsnivån, dels då stora ungdomskullar innebär att det finns fler individer i de mest brottsaktiva åldrarna, dels genom att fenomenet stora ungdomskullar i sig kan innebära ett förhöjt brottsdeltagande (Shannon och Granath 2012). Om denna hypotes stämmer kan man förvänta sig en ökad ungdomsbrottslighet när ungdomskullarna åter blir större.

Flera självdeklarationsundersökningar visar alltså att stöldbrottsligheten minskat bland ungdomar. Samma mönster återfinns även i lagföringsstatistiken. Sedan 2000 har antalet lagföringsbeslut per 1 000 invånare i åldersgrupperna 15–17 år respektive 18–20 år nästan halverats. Medan minskningen har varit kontinuerlig bland 18–20-åringar, har minskningen bland 15–17-åringar framför allt skett sedan 2011. Liknande resultat återfinns även i andra nordiska länder (Elonheimo 2014, Libak Pedersen 2013, Kivivuori 2007). I Danmark har minskningen bland annat förklarats av en allt hårdare konkurrens på arbetsmarknaden, vilket kan bidra till att ungdomar i högre grad prioriterar utbildning och av det skälet

avstår från handlingar som försämrar deras framtida möjligheter på arbetsmarknaden (Balvig 2011). I linje med detta visar Brås skolundersökning 1995–2011 att ungas attityder till stöldbrott blivit mer avståndstagande sedan 1990-talet, att skoltrivseln ökat och att andelen elever som skolkat har minskat (Brå 2013). Samtidigt uppger också allt fler elever att föräldrarna vet var de är och vilka de träffar om de går ut på kvällen, och att det skett förändringar i ungas umgängesvanor. Andelen elever som uppger att de brukar träffa kompisar på kvällarna utanför hemmet har minskat, liksom andelen elever som uppger att de vid minst ett tillfälle druckit alkohol så att de känt sig berusade.

När det gäller narkotikabrott har det skett en markant ökning av lagföringsbesluten, både för 15–17-åringar och för 18–20-åringar, sedan 2000. För 15–17-åringar har ökningen främst skett sedan 2008, medan ökningen har varit kontinuerlig fram till 2012 för 18–20-åringar, för att därefter stabiliseras. Resultaten tyder på att ökningen av lagföringar för narkotikabrott beror på rättsväsendets aktivitet snarare än en faktisk ökning av narkotikabrottsligheten bland unga.

Vad gäller de strategiska brotten (rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel, våld och hot mot tjänsteman samt övergrepp i rättsak) har lagföringarna minskat, även i förhållande till ungdomspopulationen som helhet. Den största minskningen har skett gällande tillgrepp av fortskaffningsmedel. Tydliga minskningar av antalet lagföringar har även skett gällande våld eller hot mot tjänsteman och rån. Däremot har antalet lagföringar avseende grovt rån varit oförändrat.

Referenser

Balvig F. (2006). *Den ungdom. Om den stadigt mereomsig-gribende lovlydighed blandt unge i Danmark*. Glostrup: Det Kriminalpræventive Råd.

Balvig, F. (2011). *Lovlydig ungdom*. Glostrup: Det Kriminalpræventive Råd.

Bergman, L. R. och Andershed, A.-K. (2009). ”Predictors and outcomes of persistent or age-limited registered criminal behaviour: a 30-year longitudinal study of a Swedish urban population”. I: *Aggressive Behavior*, 35, s. 150–163.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2000) *Strategiska brott*. Rapport 2000:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Brottsförebyggande rådet, Brå (2011). *Strategiska brott bland unga på 00-talet*. Rapport 2011:21. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2013). *Brott bland ungdomar i årskurs nio*. Rapport 2013:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2016a). *Skolundersökningen om brott 2015*. Rapport 2016:21. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2016b). *Skolundersökningen om brott 2015. Teknisk rapport*. Rapport 2016:22. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2017). *Nationella trygghetsundersökningen 2016*. Rapport 2017:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN (2015a). *Drogutvecklingen i Sverige 2014*. CAN rapport 144. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN (2015b). *Skolelevers drogvänor 2015*. CAN rapport 154. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Elonheimo, H. (2014). "Evidence for the crime drop: survey findings from two Finnish cities between 1992 and 2013". I: *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 15:2, s. 209–217.
- Estrada, F. (1999). *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Felson, R.B. m.fl. (2011). "The cultural context of adolescent drinking and violence in 30 European countries". I: *Criminology*, volym 49(3), s. 699–728.
- Granath, S. (2007). *Rättsliga reaktioner på ungdomsbrott 1980–2005. Påföljdsval, uppsåtsbedömningar och kriminalpolitik*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Guttormsson, U., Andersson, A., och Hibell, B. (2004). *Ungdomars drogvänor 1994–2003*. Intervjuer med 16–24-åringar. Rapportserie nr 75. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

- Guttormsson, U. (2008). ”Drogbrott”. I: Brå: *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*. Rapport 2008:23. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Junger-Tas, J. m.fl. (2010). *Juvenile Delinquency in Europe and Beyond*. New York: Springer.
- Kivivuori, J. (2007). *Delinquent Behaviour in Nordic Capital Cities*. Publication no. 227. Helsinki: Scandinavian Research Council for Criminology and National Research Institute of Legal Policy.
- Kivivuori, J. och Bernburg, J.G. (2011). ”Delinquency Research in the Nordic Countries”. I: Tonry, M. och Lappi-Seppälä, T. (red.), *Crime and Justice in Scandinavia. Crime and Justice. A Review of Research*, volym 40, s. 109–198. Chicago: The University of Chicago Press.
- Libak Pedersen, M. (2013). *Selvrappporteret kriminalitet. En sammenligning mellem Odense og Storkøbenhavn 2012 og Storkøbenhavn 2006 og 2012*. København: Justitieministeriets forskningskontor.
- Loeber, R. och Farrington, D. P. (2012). *From Juvenile Delinquency to Adult Crime: Criminal Careers, Justice Policy and Prevention*. New York: Oxford University Press.
- Salmi, V. (2012). *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2012*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 113. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy. Research Communications.
- Sarnecki, J. (2001). *Delinquent Networks: Youth Co-offending in Stockholm*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shannon, D. och Granath, S. (2012). ”Ungdomsbrottslighetens utveckling sedan mitten av 1990-talet”. I: SOU 2012:34 *Nya påföljder* (del 4), bilaga 11. Stockholm: Fritzes.
- Statistiska centralbyrån, SCB (2010). Bakgrundsfakta, Befolknings- och välfärdsstatistik 2010:4. *Förändringar i Undersökningarna av levnadsförhållandena 2006–2008*. Statistiska centralbyrån.
- Stockholms stad (2016). *Stockholmsenkäten 2016*. Hämtad från <http://www.stockholm.se/stockholmsenkaten> 2016-10-28.
- Zauberman, R. (red.) (2009). *Self-reported crime and deviance studies in Europe*, s. 51–76. Brussel: Vubpress.